

Néhány ötlet a napközis vetélkedőkhöz

Manapság divat az elméletet próbára tevő szellemi vetélkedő. Az effajta erőpróbák gazdag választékát elsősorban a különféle újságok, képes folyóiratok kínálják számunkra. Köztudomású, hogy a népszerűsítők közé tartozik a rádió és a televízió is.

A szellemi vetélkedők színessé és emlékezetessé tehetik a napközis foglalkozásokat a gyermekek számára hasznos és kellemes időtöltéssel.

Ha a napközis pedagógus vetélkedőt szervez csoportjában vagy csoportok között, nagy munkára vállalkozik. A befektetett energia azonban nem vész kárba. Persze a siker nagyrészt az előkészületi munkák tervszerűségén, pontosságán múlik.

Az alábbiakban a szellemi vetélkedők rendezésével kapcsolatban szeretnék néhány gondolatot elmondani.

A vetélkedő célja a tanulók ismeretkörének bővítése, az érdeklődés felkeltése eddig nem vagy kevésbé ismert tevékenységi formák iránt, a motivációs bázis erősítése, valamint az életkori sajátosságoknak megfelelően a játékos szórakozás, a vidám hangulat megismertetése.

Az ismeretkör bővítését célzó vetélkedők feladatai az egyes tantárgyak törzsanyagához kapcsolódhatnak. Magukban foglalhatják a törzsanyag egyes részeit, csak más megközelítéssel, más feldolgozási módszerrel, mint ahogy az a tankönyvben, a munkafüzetben megtalálható.

Annak kiválasztásában, hogy mely anyagrészek kerüljenek bele a vetélkedő anyagába, segítségünkre lehet az osztálytanító. Ő az, aki értő tanácsaival hozzájárulhat egy-egy anyag rész vetélkedő formájában történő „átisméltéséhez”, az ismeretek rögzítéséhez, elmélyítéséhez. A vetélkedő feladatai között előfordulhatnak továbbá a törzsanyaghoz kapcsolódó, de a tankönyvben esetleg nem található, kiegészítő ismeretek. Ezek jól szolgálják az általános tájékozottságot, gyarapítják a tanulók ismereteit. Hasznos, ha ezekhez a feladatokhoz előzetesen megadjuk a segítő források: lexikonok, gyermekenciklopédia, ismeretterjesztő sorozatok stb. címét s a témakörhöz kapcsolódó oldalak számát is. A vetélkedőn a megfelelni, a győzni akarás kellemő motivációt jelent a gyerekeknek a források tanulmányozásához, de jó szinten alkalom az önálló ismeretszerzés gyakorlására.

A vetélkedő szórakoztató jellegét biztosítják a játékos elemek. Az egyes feladatok közé beiktatott játékok pihentetőül, felüdülésként hatnak a tanulókra. Közben idő adódik a további rendezési teendők megoldására, a kellékek váltására. Ezeket a számokat általában nem pontozzuk, hanem szóban értékeljük. Hangulatkeltésre, a hangulat fenntartására is felhasználhatjuk a játékot. Fokozhatjuk vele a verseny izgalmát. Játékos módon kaphatják meg a csapatok a kérdéseket, és hasonlóan dőlhet el a sorrendiség kérdése. Pl. kerékből, kalapból húznak számot, vagy dobókockával állapítják meg az indulás sorrendjét. Igen emlékezetessé válhat számukra, ha a televíziós felnőtt játékok mintájára készítünk egy-egy feladatot, s ennek sikeres megoldása belépőül szolgál a következő forduléhoz. Összegzésül a játék legyen szórakoztató, örömteli, s ellensúlyozza az egyhangúságot.

A napközis pedagógus feladatait négy csoportba sorolhatjuk:

1. A tanulók érdeklődésének felkeltése fontos mozzanat. A közömbösség ugyanis a legnagyszerűbb ötletek ellopásához, az érdektelenség pedig a tanulók felkészületlenségéhez vezet, s ez súlyos hibák forrásává válhat. A csoportban ugyanis azonnal elindul a bűnbak keresése, a vádaskodás, a sikertelenség miatt vélt vagy

valós sérelmek egymás fejére olvasása. Kis közösségünk soha nem tapasztalt szét-húzások, püsmögások színterévé lesz. Az elkövetett hibával aztán éppen eredeti célunkkal ellentétes eredményt érünk el. A vetélkedő „bejelentését” rábízhadjuk a csoport már ismert kedves bábfigurájára. Alkalmas pillanatban, amikor a csoport nagy része ránk figyel, úgy teszünk, mintha észrevennénk a bábót, aki sügni akar valamit számunkra. A fülünkhöz tesszük, meghallgatjuk, és a gyerekeknek átadjuk az üzenetet. Fokozhatjuk az érdekességet azzal, hogy visszakérdezzünk egyes részletekre, s a báb mintegy arra is „válaszol”. A meghívást tolmácsolhatja a tanuló által még nem ismert, de a vetélkedő témájához kapcsolódó báb. Felkelthetjük az érdeklődést „üzenettel”, amely például titkosírást, morse jeleket tartalmaz. Felkelthetjük a tanulók érdeklődését diafilm bemutatásával vagy hasonlóan a televízióban látott felhívással.

2. A megfelelő érdekeltté tétel szintén sokat jelent a vetélkedőre való felkészülésben. A 6–10 éves gyermek számára a messi távlatokban jelentkező erkölcsi vagy tárgyi előnyökre való hivatkozás (okosabb, műveltebb leszel, jobban megállod majd a felső tagozatban a helyed stb.) nem szerencsés. Hozzuk közelebb a „jutalmat”. Ez nem kell, hogy anyagilag sokba kerüljön, de annál vonzóbb legyen.

Szerencsés, ha a nagyobb csoportjutalom mellett kisebb, egyéni jutalmat is kitűzünk. Ez utóbbi a gyermek tulajdonát képezi majd, haza is viheti. Ha odahaza megmutathatja, s az általa szeretett szülő is elismeri, megdicséri ezért a tanulót, akkor a gyermek effajta tevékenysége a másik oldalról is megerősített lesz. Így a gyermek legközelebb, vagy más akció során még aktívabban, lelkesebben és nagy akarással fog dolgozni.

A csoportjutalommal kapcsolatban is szeretnék néhány gondolatot elmondani. Az első véleményem szerint a legfontosabb, hogy erkölcsi értéke legyen. Fordítsunk gondot rá, hogy ez a gyermekekben tudatosódjon. A meggyőződés alakítása érdekében adjuk tudtukra, hogy nagyra értékeljük az erkölcsi jutalmat, s bizony boldogok lennénk, ha azt mi nyernénk meg. Erkölcsi értéke lehet pl. oklevélnek, éremnek, amelyet jól látható helyre tegyünk ki. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy bizonyos időközönként, mintegy „véletlenül”, térjünk vissza az erkölcsi győzelemhez, újra megerősítve annak értékét. Ezzel felelevenítjük a tudatukban, s nem veszít értékéből az idő múlásával. Motiválólág hathat más alkalommal is. Ha van, vagy előfordul olyan feladat, amelyhez a napközis csoport tagjai nehezebben nyerhetők meg, akkor hivatkozhatunk a győzelemre. Pl. így: „Akik ilyen jelentős eredményre voltak képesek a vetélkedő alkalmával, azoknak ez nem okozhat majd nehézséget.”

Az oklevelet beleragaszthatjuk a rajnaplóba, s azt kedves vendég vagy jelentős személy látogatásakor megmutathatjuk. A szülői értekezleten adjuk tudtukra a szülőknek, hogy ők otthon megerősíthessék a győzelem értékét. Félévzáró otthongyűlés alkalmával felsoroljuk sikereinket, eredményeinket, s rámutatunk arra is, hogy hol, mit nyertünk.

3. A pedagógus további feladata a témát felölelő kérdések összeállítását. A kérdések egyértelműek, világosak legyenek. Megválaszolásuk vitára ne adjon okot. Nehézségi fok szerint lehetnek egyszerű és összetett kérdések. Általában az egyszerűektől haladunk az összetett felé, ezzel biztosítjuk a vetélkedőre jellemző fokozottabb izgalmat, a beleélést. Szerencsés, ha közben összetett kérdéseket is felteszünk. Ezek képhez, zenéhez stb. kapcsolódhatnak. Vigyázzunk arra, hogy a kérdések ne legyenek túl könnyűek, sem túl nehezek. Az előbbi fegyelmetlenséget, az utóbbi pedig elkedvetlenedést okozhat. A kérdések jellegétől függően kérhetjük a válaszokat szóban. Ha szóban kérjük a választ, akkor a csapatok eltérő kérdést kapjanak. Arra azonban vigyázzunk, hogy nehézségi fokuk megegyezzen. A változatosság kedvéért írásban kérhetjük a megoldást. Hogy az írás ne lassítsa a vetélkedő menetét, alkal-

mazzunk szellemi totót, feleletválasztásos tesztet. Ilyen esetekben a csapatok meg-egyező kérdést is kaphatnak.

4. A változatosságot biztosíthatjuk, ha manuális tevékenység tarkítja a vetélkedőt. A napközi pedagógusoknak a megfelelő téma kiválasztásán, a kellő motiváción, a változatos kérdések összeállításán túl a vetélkedő színhelyével és a kellékek megválasztásával, összegyűjtésével is törődni kell. Az előbbi három megalapozza a vetélkedő sikerét, az utóbbi kettő pedig az emlékezetességet. A gyermekek ugyanis később sokkal jobban emlékeznek arra, amit a vetélkedő során láttak, mint amit hallottak. De a versenyzés alatt szintén érvényesül a jól és ötletesen megválasztott környezet hatása. Fokozza a versenylázt és az igyekezetet. Az igaz, hogy a megfelelő környezet megteremtése a helyi adottságoztól és a lehetőségektől is függ. Lelkes hozzáállással és némi ötletességgel azonban változtatni tudunk a legmostohább körülményeken is. Ha a fent említett tanácsok, mint az előkészületi munka fontosabb mozzanatai, mind együtt vannak, akkor kezdődhet a vetélkedő.

A zsüri tagjai ismerjék jól és pontosan a vetélkedő tartalmát, feltétlenül legyenek pártatlanok, és tudjanak azonosulni a versenyzőkkel. Mindezek ellenére azonban tanúsítsanak higgadtságot. Jó, ha a zsüri „univerzális” személyekből áll. Legyen előnök, akinek a tárgyi tudása biztos segítséget ad a verseny levezetéséhez, és legyen néhány tag a zsüriben, a több szem többet lát közmondás alapján. A sok tagból álló zsüri viszont azt a benyomást keltheti, hogy a sokféle nézet és vélemény miatt nehezebb a közös nevezőre jutás.

A játékvezető lehet KISZ-es ifivezető, csapatvezető vagy a napközi pedagógus. Fontos, hogy a játékvezető a legapróbb részletességgel leírt vetélkedős forgatókönyvet pontosan ismerje. Nem szerencsés, ha a kezében levő papírok között „elvész” a soron következő oldal, vagy a nagy keresgélés közben szétesik a rendetlenül összefogott papírok halmaza. Ez azt a benyomást keltheti, hogy a játékvezetőnek nem „fontos” az, amit csinál, s ez rontja a vetélkedő összhatását.

Ezek után néhány gondolatot szólnék a pontozásról. Minden feladat előtt egyértelműen meg kell mondani az elérhető pontok számát. Ha differenciálunk, tehát többet vagy kevesebbet lehet a részletek pontos kimunkálásával elérni, akkor azt is előre közölnünk kell.

Ha ezt a feladatok megoldása után tennénk, akkor előfordulhat, hogy a gyerekek a feladatok megoldásán dolgozva nem figyelnek a részletekre. Ez az apró figyelmetlenségük adhat okot az értékelés során vitára. Az elért pontszámok jegyzése, mennyiben központi értékelés mellett döntöttünk, mindenki által jól látható helyen történjen. Az értékelés eredményeként kapott pl. pontokat, karikákat, zsetonokat a csapatoknál is őrizhetik. Esetenként el is térhetünk az előbb említett megoldástól, mert a megszokottól való eltérés fokozhatja az eredményességet.

A közösségi életre nevelésnek korosztályonként megvannak a maguk sajátos feladatai, amelyek megoldásában segíthetnek a vetélkedők. A napközi pedagógusnak nem szabad kihagyni az alkalmat, hogy a kínálkozó lehetőségeket kihasználja.

Kisebb-nagyobb közösségben éljük le életünket. Erre a közösségi életre meg kell tanítani az egyént. Rengeteg konfliktushelyzettől, töréstől, bosszúságtól mentjük meg tanítványainkat, ha ezt az említett alkalmazkodási képességet időben kialakítjuk bennük. Ennek kialakításában nagyszerű „gyakorlóterepe” tölt be a napközi otthon, maga a vetélkedő és a vetélkedőre való felkészülés. A közösségi és az egyéni célok összehangolásának tudatosítására, az egyénnek mint a közösség fontos elemének bizonyítására itt szintén jó alkalmak adódnak. A közösség peremhelyzetű tanulói is sikerélményhez juthatnak, az eddig általuk kevésbé kedvelt feladatok megoldásához pedig ösztönzést kaphatnak, a testre szabott „vetélkedős” feladattal. Az önbizalom felkeltéséhez elég egy-két ilyen eset, de az önbizalom megerősítéséhez következetes, tudatos és tervszerű pedagógiai tevékenység szükséges, amelyhez a vetélkedők hozzájárulhatnak.